

ZA Prof. PhDr. JÁNOM HVOZDÍKOM, DrSc.

Dňa 21. februára 1997 odišiel od nás vo svojich nedožitých 79 rokoch jeden zo špičkových predstaviteľov psychológie ako vedy, psychológie ako profesie, ktorého možno azda najvýstižnejšie charakterizovať ako priekopníka: či v teoretickej oblasti poradenskej a školskej psychológie, či v oblasti kreovania a rozširovania psychologických pracovísk na východnom Slovensku. Dielo, ktoré zanechal, nie je možné v krátkej spomienke ani vymenovať, ani po zásluhe oceniť. Som presvedčená, že to urobí história.

Pokúsím sa teda načrtnúť iba dráhu vysokoškolského učiteľa profesora Hvozdíka, ktorú po praxi stredoškolského profesora na viacerých školách východoslovenských mestečiek začal v roku 1953 ako vedúci katedry psychologických vied v Prešove na vysokej škole pripravujúcej učiteľov (s názvami neustále sa meniacimi, čo trvá dodnes).

Od roku 1955 som mala možnosť s ním spolupracovať – s istou prestávkou – až do jeho odchodu do dôchodku. Ako čerstvú absolventku ma na ňom ihneď zaujala jeho pracovitost a obrovská zanietenosť pre empirický výskum. V čase, keď v spoločenských vedách stačilo citovať klasikov marxizmu-leninizmu a obmieňať myšlienky sovietskych autorov, J. Hvozdík chodil s ťažkými aktovkami nazbieraných údajov zo škôl, ktoré potom hodiny a hodiny analyzoval, triedil, klasifikoval, „na kolene“ práce štatisticky vyhodnocoval.

Jeho spôsob vedeckej práce bol vtedy u nás skutočne priekopnícky. Nemohol učiť budúcich učiteľov umeniu úspešne vzdelávať všetky deti bez poznávania nášho dieťaťa a jeho problémov v školskej práci. Svoj viacročný empirický výskum spracoval v čase núteného odchodu z vysokej školy aj do prvej významnejšej monografie, ktorá vyšla knižne: *Vzťah žiaka ku školskej práci* (Bratislava, SPN 1964). Tu zmapoval základné okolnosti, podmienky a hypotetické príčiny pozitívneho alebo negatívneho vzťahu žiakov ku školskej práci a poskytol i pedagogické návody na to, ako nepriaznivý stav meniť. Odtiaľ pochádza základná myšlienka autora, ktorú využíval v prednáškach pre učiteľov i budúcich učiteľov, že bez psychologického poznávania a poznania žiaka ho nemožno efektívne vzdelávať ani vychovávať. Súčasne si však prof. Hvozdík uvedomil, že učitelia potrebujú pomoc, pomoc profesionálnych psychológov.

Podujal sa teda na projektovanie psychologického pracoviska pre rezort školstva v Košiciach, čo sa mu aj podarilo uskutočniť o osem rokov skôr, než vyšiel príslušný dekrét na zriadenie siete pedagogicko-psychologických poradní. Kto žil v tej dobe, vie, že to znamenalo húževnato hľadať spôsoby, ako nájsť cestu k mocným, ako ich presvedčiť o potrebe podpory tohto projektu.

Psychologická výchovná klinika, zriadená v roku 1959 v Košiciach, sa pod vedením svojho prvého riaditeľa ukázala životaschopnou inštitúciou, ale stále bojovala s nedostatkom odborných pracovníkov. Na východe bolo psychológov ako šafranu. Absolventi zo „západu“ sa tu usadili iba zriedka. Neúnavne sa teda pustil do projektovania a potom i do realizácie jednodoborového štúdia psychológie na Univerzite P. J. Šafárika.

Katedra odbornej psychológie pri FF UPJŠ v Prešove so sídlom v Košiciach začala svoju činnosť v roku 1968 (nebola to náhoda, že sa sídlo odboru ocitlo v historickej budove prvej Univerzity Cassoviensis) v spolupráci s jestvujúcimi košickými fakultami medicínskeho a prírodovedeckého zamerania, ako aj v spolupráci s už existujúcimi psychologickými pracoviskami v zdravotníctve.

Profesor Hvozdič vedel získať ku spolupráci aj mimokošických renomovaných odborníkov, najmä z Bratislavy. Najprv išlo o kvalitné zabezpečenie výučby, neskôr o zvyšovanie kvalifikácie členov katedry, napokon aj absolventov katedry v rámci postgraduálneho a aspirantského štúdia.

Odchodom prvých absolventov psychológie do praxe sa začala nová kapitola dejín psychologických pracovísk na východnom Slovensku, ktoré pán profesor pomáhal ustanovovať i zlepšovať ich činnosť. Príkladom priam rukolapného výsledku Hvozdičkovej iniciatívy a húževnatej vytrvalosti mobilizovať iných pre vec psychológie sa stala novovybudovaná účelová budova pre Krajskú pedagogicko-psychologickú poradňu. Projektovali a vybudovali ju ako budovu, v ktorej malo byť dosť priestorov nielen pre realizáciu individuálneho poradenstva, skupinových psychoterapeutických aktivít rôzneho druhu, ale aj ako školiace pracovisko pre študentov psychológie, priestor na usporiadanie vedeckých konferencií alebo školení učiteľov či iných pracovníkov.

Ani v časoch veľkého organizačného pracovného vypätia profesor Hvozdič nepoľavil vo svojej vedeckovýskumnej práci. Naopak, z tohto obdobia pochádza druhá jeho najvýznamnejšia knižná monografia *Psychologický rozbor školských neúspechov žiakov* (vydalo SPN Bratislava), ktorá sa dočkala dvoch vydaní (1970 a 1973) a najväčšieho množstva pozitívnych ohlasov a citácií aj zo zahraničia. Profesor Hvozdič sa postupne stal členom výboru medzinárodnej spoločnosti školskej psychológie International School Psychology (1969–1979), členom redakčnej rady časopisu School Psychology International (1970–1983), členom viacerých vedeckých rád a expertných skupín.

Do svojej ďalšej vedeckovýskumnej práce zapájal čoraz viac spolupracovníkov, pracovníkov poradní, členov katedry i študentov. Ako celoštátne uznávaný vedec sa stával (napodiv aj ako nečlen strany) koordinátorom vedeckovýskumných plánov na jednotlivé päťročnice. Usiloval sa aj v rámci zbyrokratizovaného vedenia vedeckého výskumu robiť zmysluplnú robotu.

Na našich vedeckých seminároch na Štrbskom Plese, ktoré ako koordinátor pravidelne organizoval a kam veľmi radi chodili špičkoví vedci z celej federácie, či už ako spoluriešitelia alebo ako veľmi nároční oponenti záverečných správ výskumných úloh, to skutočne len tak „iskrilo“. Vedecká dišputa sa viedla nad metodologickou primeranosťou získavania empirických údajov, nad získanými výsledkami uskutočnených analýz, no najmä nad ich možnou mnohorakou interpretáciou. Pán profesor Hvozdič sa vedel nielen úprimne radovať z prezentácie dobre vykonanej výskumnej práce iných, vycítiť perspektívnosť, objavnosť originálnej myšlienky, ale aj neustále nabádať všetkých na dôslednejšie dopracovanie výsledkov do aplikovateľnej podoby.

V tomto štádiu išlo profesorovi Hvozdičkovi už nielen o extenzívny, ale i o intenzívny výskum, v ktorom zaberalo veľa miesta experimentálne overovanie najrôznejších rozvíjajúcich poradenských programov. Nestačilo už poznať, že žiak môže zlyhávať v škole aj pre mnoho presne určiteľných mimointelektových príčin, bolo treba zistiť, či tieto príčiny pôsobia nezvratne v rozvoji dieťaťa, alebo nie. Nazhromaždilo sa tak veľké množstvo solídne vedecky preukázateľného materiálu od profesora Hvozdiča, ale aj od jeho spolupracovníkov a potom aj od študentov a aspirantov, ktorý mu umožnil otriast mnohými dovtedy postulovanými koncepciami v pedagogike i pedagogickej psychológii.

Ťažisko jeho publikačnej činnosti sa posunulo k tvorbe nových koncepcií a spolutvorbe poradenskej psychológie ako novej psychologickéj disciplíny a napokon vyústilo do monografie *Základy školskej psychológie* (Bratislava, SPN 1986), v ktorej sa snažil prezentovať svoju ideu o školskej psychológii ako teoretickej disciplíne, ako oblasti aplikácie psycholó-

gie pre učiteľov i ako koncepcie novej psychologickéj profesie, ktorá by mala slúžiť každej väčšej škole.

Poslednou ucelenou knižnou monografiou, ktorú po istom zdržaní v dôsledku prevratných zmien napokon vydala FF UPJŠ v Prešove v roku 1995, je práca výrazne kolektívna – J. Hvozďík a kol.: *Motivácia a regulácia v osobnosti žiaka*. V nej sú obsiahnuté výsledky výskumu kolektívu, ktorý autor koordinoval v poslednej prednovembrovej päťročnici. Nie je to zborník článkov – je to monografia s kapitolami od rôznych autorov, podobná tým, s akými sa už teraz máme možnosť častejšie stretávať z produkcie zahraničných vydavateľov.

Nemali by sme zabudnúť ešte na jednu významnú oblasť aktivity prof. Hvozďíka. Množstvom vedeckých štúdií, viacerých monografií a vedeckých zborníkov, zorganizovanými vedeckými konferenciami, sa zapísal do pamäti najmä vedeckej a odbornej psychologickéj obce, a to v celoštátnom i medzinárodnom meradle. Pán profesor však bol aj veľmi plodným publicistom, neúnavným a ochotným prednášateľom, širiteľom psychologickéj osvety v tom najlepšom význame tohto slova. Dostal sa tým do povedomia aj iných odborníkov a tiež laickej verejnosti.

Najväčší rozruch vyvolal hádam jedným z posledných publicistických počinov – rozvírením diskusie o preťažovaní žiakov v škole. Upriamil v nej pozornosť na potrebu rešpektovať i rozvíjať individuálnu jedinečnosť každého žiaka a na nevyhnutnosť venovať primeranú pozornosť popri kognitívnych a výkonových aj emocionálnym a motivačným zložkám rozvíjajúcej sa osobnosti.

Idea o možnom kvantitatívnom, ale i kvalitatívnom preťažovaní žiakov založenom na nerešpektovaní individuálnych dispozícií a individuálneho tempa i spôsobu zvládania rôznych druhov aktivít viedla k presadzovaniu mnohorakej diferenciácie žiakov i školskej práce. Nazdávam sa, že tým kliesnil cestu súčasnému alternatívnemu školstvu.

Pohľad na život prof. Hvozďíka je pre nás psychológov naozaj stelesnením onej Ericksonovskej generativity – plodnosti, produktívnosti, tvorby. Nemal čas ani na chvíľu – ani keď by to vonkajšie okolnosti ospravedlňovali – na stagnáciu, pasivitu, útek do konzumu.

Stal sa nám vzorom najmä v neúnavnej pracovitosti a v tom, ako napriek mnohým peripetiám života a mnohým trpkým skúsenostiam nestratil ani na chvíľu vieru v užitočnosť a potrebnosť psychológie a psychologickéj práce pre zdravú spoločnosť, pre dobré medziľudské vzťahy, pre mier vo svete. Súčasne vedel, že bez námahy a neúnavnej vytrvalosti, ale i trepezlivosti a diplomacie sa ťažko dajú dosahovať viditeľné výsledky, či na poli vedy, či na poli organizátorskej práce. Zanechal čulú psychologickú komunitu, z ktorej tí najlepší sa už zaradili medzi špičku vedcov, praktických alebo organizačných pracovníkov v našom odbore.

Keď ho pred vyše rokom zaskočila zákerná choroba, bojoval s ňou statočne a vyrovnanne. Neprestal sa zaujímať o naše profesijné i osobné problémy. Najmä ho znepokojovala ohrozená situácia odboru v Košiciach. Keď sme sa pred Vianocami radili, čo by sa dalo ešte na záchranu teraz veľmi dobre fungujúcej katedry podniknúť, netušila som, že už má dni spočítané...

S prof. Hvozďíkom sme sa rozlúčili 26. februára 1997 na cintoríne Rozália v Košiciach. Napriek smútočnej príležitosti sme s uspokojením registrovali relatívne veľký počet účastníkov. Boli sme mu vďační aj za ten zážitok spolupatričnosti, ktorý sme mohli na chvíľu prežívať.

Eva Šimová